

SILVIA LUCIA CRISTEA

DREPT CIVIL
PERSOANELE

EDITURA UNIVERSITARĂ
București

CAPITOLUL 1

SUBIECTELE RAPORTULUI JURIDIC CIVIL: PERSOANA FIZICĂ ȘI PERSOANA JURIDICĂ

1.1. Noțiune, reglementare, clasificare

Etimologic cuvântul „*persoană*”, provine din latinescul „*persona*”, care desemna atât cuvântul „*mască*”, cât și „*rolul actorului în piesă*” (în acest sens, a se vedea P.C.Vlachide „*Repetiția principiilor de drept civil*” – vol. I, Ed. Europa Nova, București, 1994, pg. 33).

Părțile sau **subiectele raportului juridic**, ca primă componentă în structura raportului juridic civil, sunt persoanele fizice și persoanele juridice. Potrivit art.25 alin 1 din C.civ subiectele de drept civil sunt persoanele fizice și persoanele juridice. Ele trebuie privite ca fiind titlarele drepturilor și obligațiilor civile.

Persoana fizică (conf.art 25 alin 2 din C.civ.) este omul, privit în mod individual, ca titular de drepturi și de obligații civile. Persoana juridică (conf.art. 25 alin.3 din C.civ.) este orice formă de organizare care, întrunind condițiile cerute de lege, este titulară de drepturi și de obligații civile.

1.2. Sediul materiei

Reglementări privind persoanele găsim în Noul cod civil (republicat în M.Of. nr.505 din 15 iulie 2011), în

Cartea I Despre persoane (art.25-257), Cartea a II-a Despre familie (art.258-534); O.G. nr 69/2002 privind unele măsuri pentru operaționalizarea sistemului informatic de emitere și punere în circulație a documentelor electronice de identitate și rezidență (republicată în M.Of. nr. 844 din 15 septembrie 2004); O.G. nr. 41/2003 privind dobândirea și schimbarea pe cale administrativă a numelor persoanelor fizice (publicată în M.Of. nr.68 din 2 februarie 2003 și aprobată prin Legea nr. 323/2003, publicată în M.Of. nr. 510 din 15 iulie 2003); OUG nr 97/2005 privind evidența, domiciliul, reședința și actele de identitate ale cetățenilor români (republicată în M.Of. nr.719 din 12 octombrie 2011), Legea nr. 119/1996 cu privire la actele de stare civilă (republicată în M. Of. nr.339 din 18 mai 2012), Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului (republicată în M. Of. nr.159 din 5 martie 2014), Legea nr. 273/2004 privind regimul adopției (republicată în M. Of. nr. 788 din 19 noiembrie 2009) etc.

1.3. Capacitatea civilă a subiecților raportului juridic civil

1.3.1. Definiție: Este aptitudinea generală de a fi titular de drepturi și obligații.

În drept folosim sintagmele specifice: „a exercita drepturi” și „a-și asuma obligații”.

În structura capacității civile intră două componente: capacitatea de folosință și cea de exercițiu. Fiecare trebuie studiată separat pentru persoana fizică și persoana juridică. Capacitatea civilă e recunoscută tuturor persoanelor (art. 28 alin. 1 Noul Cod civil) fie:

- persoană fizică
- persoană juridică

1.3.2. Distingem între:

- Capacitatea **de folosință** = aptitudinea persoanei de a avea drepturi dar și obligații civile (art. 34 Cod civil);
- Capacitatea **de exercițiu** = aptitudinea persoanei de a încheia singur acte juridice civile (art. 37)

1.4. Persoana fizică

1.4.1. Introducere

Nașterea persoanei fizice este un *fact juridic*. Pentru ca nou-născutul, ca persoană ale cărei componente biologice sunt corpul (caracterul inviolabil al acestuia este prevăzut de art. 64 din C. civ.) și viața umană, să devină titular de drepturi este necesară recunoașterea sa juridică. Aceasta se face prin emiterea *certificatului de naștere*. Data înscrisă în certificat marchează dobândirea calității de subiect de drepturi (de exemplu data de la care poate fi identificat prin nume).

Ca orice persoană fizică să-și poată exercita drepturile e necesară întâi o recunoaștere a drepturilor și libertăților, ca formă de protecție (cu caracter general, valabilă pentru orice persoană fizică; de ex. art.60 din C.civ. prevede dreptul de a dispune de sine însuși, dar cu limitele conferirii vreunei valori patrimoniale corpului uman, respectând dispozițiile art.66 C.civ., dar și ale Legii nr.95/2006 privind reforma în domeniul sănătății, care admite în anumite condiții, conform titlului VI prelevarea și transplantul de organe, țesuturi și celule umane). După care recunoașterea capătă un caracter personal (odată cu dobândirea de către individ a unei capacități juridice). Are astfel loc o „naștere juridică” a persoanei, ca subiect de drept. Aceste aspecte

sunt confirmate de art.26 C.civ., conform căruia drepturile și libertățile civile ale persoanelor fizice, precum și drepturile și libertățile civile ale persoanelor juridice sunt ocrotite și garantate de lege.

Cu alte cuvinte individul, omul privit în mod individual, nu este în mod necesar subiect de drept, el dobândește această calitate numai dacă dreptul pozitiv i-o atribuie (O. Ungureanu, C. Munteanu, *Drept civil. Persoanele în reglementarea noului Cod civil*, Ed. Hamangiu, 2011, pg.6).

De exemplu: dr. la viață, la libertate și securitate ale persoanei, dreptul la un proces echitabil, la viață privată, sunt consacrate prin Declarația universală a drepturilor omului, adoptată la 10 decembrie 1948 de Adunarea Generală a ONU.

În timp ce codul civil român le privește ca drepturi personale nepatrimoniale (cum ar fi dreptul la onoare, reputație, dar și atributele de identificare, cum ar fi: dreptul la nume, la domiciliu, etc.), sau patrimoniale, cum ar fi drepturile reale (având în centru dreptul de proprietate) și drepturile de creanță, în doctrina juridică de specialitate s-a propus introducerea unei noi instituții juridice, aceea de *personalitate juridică* (ca fiind aptitudinea generală și abstractă de a fi titular activ sau pasiv de drepturi subiective, noțiune preluată de O. Ungureanu și C.Munteanu, în lucrarea citată mai sus, preluată de la P.Courbe, *Droit civil. Les personnes, la faille, les incapacites*, 5-e edition, Ed. Dalloz, pg.3), după modelul personalității juridice specifice persoanei juridice. Importanța acestei noi instituții reiese, între altele, din aceea ***că nu există patrimoniu fără personalitate juridică, sau din aceea că personalitatea juridică este diferența insurmontabilă dintre om și***

animal. Neavând această personalitate, animalul nu poate fi subiect de drept.

Nu putem ignora faptul că, de dată foarte recentă, i-au fost recunoscute drepturi pe care până acum doar omul le putea dobândi, unui robot! Sofia are cetățenia Arabiei Saudite, calitate din care decurg alte drepturi reglementate anterior doar pentru om.

Observăm că dacă animalele mai fac încă parte din categoria bunurilor (*res*), anumiți roboți tind să intre în categoria persoanelor (*personae*).

1.4.2. Capacitatea de folosință a PF

Este acea parte a capacității juridice care constă în aptitudinea PF ***de a avea drepturi subiective civile și obligații civile*** și în aptitudinea de ***a dobândi și exercita drepturi subiective civile, precum și de a-și asuma și executa obligații civile***, prin ***încheierea de acte juridice civile***. Cu alte cuvinte este rezultatul obținut din însumarea capacității de folosință, care conf.art.34 este ***aptitudinea PF de a avea drepturi subiective civile și obligații civile*** cu capacitatea de exercițiu a PF, aceasta fiind ***aptitudinea de a dobândi și exercita drepturi subiective civile, precum și de a-și asuma și executa obligații civile, prin încheierea de acte juridice civile***. Capacitatea de exercițiu fiind reglementată de C.Civ. în art. 37 ca fiind ***aptitudinea PF de a încheia singură acte juridice civile***.

1.4.3. Caracterele capacității de folosință a PF sunt:

- **legalitatea** = regulile privind începutul, conținutul și încetarea capacității de folosință decurg din voința legiuitorului (respectiv a Parlamentului ca forță legiuitoare), reflectată în normele juridice adoptate;

- **inalienabilitatea** = conf.art. 29.C.civ nu se poate renunța, nici în tot, nici în parte, la capacitatea de folosință/exercițiu;

A nu se confunda capacitatea cu un drept subiectiv privit *ut singuli*. Adică, dacă o PF capabilă poate să înstrăineze (vândă) o casă sau să renunțe la ea, cu siguranță nu poate renunța la dreptul de a mai dobândi pe viitor dreptul de proprietate asupra unor bunuri imobile (case), în general (a se vedea Cornelia Munteanu și Sevastian Cercel, coordonatori, *Persoanele-fișe de drept civil*, Ed. Universul Juridic, București, 2020, pg.113).

- **egalitatea** = conf.art. 30 C.civ, normele capacității se aplică în mod egal tuturor persoanelor, indiferent de rasă, culoare, origine etnică, limbă, vârstă, sex etc.

- **universalitatea** = cu alte cuvinte, conf. art.28 C.civ., cu excepțiile prevăzute de lege, orice persoană are capacitate civilă;

- **generalitate** = este o aptitudine abstractă, așa cum arătam în exemplul anterior, ea nu se confundă cu un drept subiectiv concret;

- **intangibilitate** = capacitatea nu poate fi îngrădită, limitată, decât în condițiile expres prevăzute de lege.

1.4.4. Capacitatea de folosință a PF începe la *data nașterii persoanei* (art. 35 Cod civil), care se *poate dovedi cu certificatul de naștere*.

Excepție: ***chiar de la concepție*** (conf. principiului *infans conceptus pro nato habetur quoties de commodis ejus agitur*) cu două condiții:

- să fie vorba doar de drepturi;
- să se nască viu

Pentru a calcula momentul concepțiunii, legea prevede o prezumție/presupunere relativă, conform art.412 C.civ, potrivit căruia timpul legal al concepțiunii se situează între a 300-a și a 180-a zi dinaintea nașterii copilului.

1.4.5. Conținutul Capacității de folosință a PF

Regula este că PF poate avea *toate drepturile și obligațiile civile*.

Excepția de la regulă se referă la limitele/îngrădirile capacității de folosință. Aceste îngrădiri există doar în cazurile și condițiile prevăzute expres de lege (conf. art. 29 C. civ). De aceea sunt considerate incapacități speciale de folosință și sunt supuse principiului „*Exceptio est strictissimae applicationis*” (așadar sunt de strictă interpretare și aplicare, cu alte cuvinte nu se pot extinde prin analogie).

Pe altă parte, așa cum s-a afirmat în doctrina juridică de specialitate, este de neimaginat ca o PF să fie privată de întreaga ei capacitate de folosință, pentru că dacă am accepta această privare are ca efect șubrezirea personalității juridice a omului; e ca și cum am transforma omul într-un lucru (a se vedea Paul Vasilescu, *Diferend între incapacitățile civile de folosință ori de exercițiu?*, în SUBB Iurisprudentia nr.2/2019, pg.8). Totuși, codul civil în vigoare, nu conține niciun exemplu legislativ de incapacități de folosință. Există însă principial sancțiunea nulității relative a actului încheiat cu ignorarea regulilor de capacitate (conf.art.1252 C.civ.).

ATENȚIE! Există riscul de a confunda o incapacitate de folosință cu o incapacitate de exercițiu .

Există o poziție tradițională în doctrina juridică încă din 1950, întemeiată pe reglementarea codului civil de la 1865, și care se regăsește în art.28, 1180,1653și 1655 din C.civ în vigoare, potrivit căreia interdicțiile legale de a încheia anumite acte civile sunt mai degrabă incapacități speciale de folosință, chiar dacă, fiind incapacități de a contracta par a aparține capacității de exercițiu. Pentru a evita confuzia, unii autori propun următoarea verificare: dacă persoana nu poate încheia *de plano*, sub nicio formă, un act juridic, se consideră că suntem pe terenul capacității de folosință (de exemplu: incapacitatea minorului de a dona), pe când, dacă persoana poate încheia acel act, dar nu o poate face singur, fără un reprezentant, suntem în prezența capacității de exercițiu (a se vedea George-Alexandru Ilie, în cartea coordonată de Cornelia Munteanu și Sevastian Cerchel, citată mai sus, la pg. 116).

O poziție mai realistă ne apare a fi aceea în care ***distincția dintre incapacitate de folosință și incapacitatea de exercițiu și-a pierdut interesul practic***, din moment ce nu se mai poate afirma cu tărie că sancțiunea specifică incapacității speciale de folosință este întotdeauna nulitatea absolută a actului juridic. Nerespectarea capacității speciale de folosință atrăgând anularea sau nulitatea actului respectiv, după caz. Uzual vorbim de nulitatea relativă a actului (în acest sens, a se vedea Paul Vasilescu, studiul citat anterior).

Exemple de astfel de incapacități sunt :

- incapacitatea minorului de a dona sau de a garanta obligațiile altora (art.998 C.civ);
- decăderea din drepturile părintești, reglementată de art.508 C. civ;
- acceptarea forțată a moștenirii, conf.art. 1119 C. civ;

- nedemnitatea succesorală (conf. art. 957-962 C. civ.);

- asistarea majorului, ajuns vârstnic, caz în care, din oficiu, sau la cererea sa, persoana vârstnică este asistată de un reprezentant desemnat de instanța tutelară, la încheierea oricărui act translativ de proprietate, având ca obiect bunuri proprii, în scopul întreținerii și îngrijirii sale (conf. Legea nr. 17/2000 privind asistența socială a persoanelor vârstnice, modificată și completată prin OUG nr. 34/2016, publicată în M.Of. nr. 488 din 30 iunie 2016, aprobată prin Legea nr. 19/2018, publicată în M.Of. nr. 44 din 17 ianuarie 2018).

- incapacitatea străinului de a dobândi în proprietate terenuri din România, altfel decât prin succesiune legală. Cu alte cuvinte străinul sau apatridul poate deține în proprietate o construcție, dar asupra terenului aferent, conform legii nu poate dobândi decât un *drept de folosință special*, constând în aceleași drepturi și obligații cu ale proprietarului, mai puțin dispoziția, care este grevată de un drept de preempțiune în favoarea statului (conf. Legii nr. 10/2001, modificată prin O.U.G. nr. 184/2002, aprobată prin Legea nr. 48/2004 pentru modificarea și completarea Legii nr. 10/2001 privind regimul juridic al unor imobile preluate în mod abuziv în perioada 6 martie 1945 - 22 decembrie 1989, precum și pentru stabilirea unor măsuri pentru accelerarea aplicării acesteia și a O.U.G. nr. 94/2000 privind retrocedarea unor bunuri imobile care au aparținut cultelor religioase din România, aprobată cu modificări și completări prin Legea nr. 501/2002, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 262 din 25 martie 2004; a se vedea și Legea nr. 247/2005 privind reforma în domeniile proprietății și justiției precum și unele măsuri adiacente, publicată în M. Of. Nr. 653 din 22 iulie 2005).

- liberalitățile făcute medicilor, farmaciștilor sau altor persoane, în perioada în care, în mod direct sau indirect, îi acordau îngrijiri de specialitate dispunătorului pentru boala care este cauza decesului, conf. art. 990 alin 1 C. civ;

- **incapacitatea de a cumpăra drepturi litigioase**, reglementată de art.1653 C.civ, conform căruia, sub sancțiunea nulității absolute, judecătorii, procurorii, grefierii, executorii, avocații, notarii publici, consilierii juridici și practicienii în insolvență nu pot cumpăra, direct sau prin persoane interpuse, drepturi litigioase care sunt de competența instanțelor judecătorești în a cărei circumscripție își desfășoară activitatea;

- pedepse complementare și accesorii prevăzute de legea penală, constând în interdicția de a avea anumite drepturi, cum ar fi: de a deveni tutore/curator, ca urmare a săvârșirii unor fapte penale.

1.4.6. Capacitatea de folosință a PF încetează: odată cu moartea persoanei, fie că e vorba despre:

a) **moartea fizică constatată** se dovedește prin certificat de deces;

Chiar dispărută, persoana se prezumă a fi în viață, așadar capacitatea sa de folosință nu încetează. Pe perioada dispariției se poate institui, potrivit legii, o curatelă, ca mijloc de ocrotire a persoanei capabile.

b₁) **moartea declarată judecătorește** în condiții obișnuite; la cererea oricărei persoane interesate, *dacă au trecut cel puțin doi ani de la data ultimelor informații* că era în viață (dacă nu se știe exact se va lua în calcul ultima zi a ultimei luni în care au existat vești, dacă nu, la sfârșitul anului calendaristic; ora va fi, în lipsa precizării, ultima oră a ultimei zile) (conf. art. 49 Cod civil).

b₂) **moartea declarată judecătorește** în condiții speciale, are la bază o probabilitate mai mare a decesului, datorată condițiilor în care s-a produs:

- dacă e sigur că decesul s-a produs, dar nu poate fi găsit cadavrul, declararea judecătorească a morții se poate face fără a se împlini vreun termen de la dispariție (art. 50 alin. 3);

- dacă a dispărut în împrejurări deosebite ca: inundațiile, cutremurul, catastrofe de cale ferată ori aeriană, naufragiu sau fapte de război sau altă împrejurare excepțională poate fi declarat mort dacă au trecut cel puțin șase luni de la data acelei împrejurări (art. 50 alin. 1 și 2 C. civ.). Judecătorul este cel care trebuie să stabilească data morții.

ATENȚIE! A nu se confunda data morții cu data pronunțării hotărârii definitive.

Efecte: ***cel declarat mort este socotit că a încetat din viață la data pe care hotărârea rămasă definitivă a stabilit-o ca fiind a morții*** (art. 52 alin. 1 C. civ.). Ea poate fi rectificată dacă se dovedește că persoana a decedat la o altă dată.

Este posibil ca hotărârea declarativă a morții să fie anulată :

- fie pentru că persoana s-a dovedit a fi în viață (art. 54 C. civ.)

- fie pentru că s-a găsit certificatul de deces, caz în care se revine la situația morții fizic constatate.

Anularea hotărârii declarative de moarte are ca și consecință repunerea în drepturi a persoanei, dacă este în viață. Conf. art. 52 alin 2 C. civ. persoana poate cere înapoierea în natură a bunurilor sale. Dacă nu este posibil, restituirea se va face prin echivalent (aici intervine rolul expertului evaluator).

Terțul de bună credință, dobânditor cu titlu oneros al bunului este protejat și nu trebuie să restituie bunul. Va trebui să-l restituie dacă este însă de rea-credință, respectiv dacă, sub rezerva dispozițiilor de carte funciară, se va face dovada că la data dobândirii știa sau trebuia să știe că persoana declarată moartă este în viață.

1.4.6.1. Cazul comorienților

Potrivit 957 alin 2 din C. civ. când două sau mai multe persoane au murit în aceleași împrejurări, fără a se putea stabili dacă una a supraviețuit alteia, persoanele respective nu se pot moșteni una pe alta/între ele.

1.4.6.2. Efectele încetării capacității de folosință a PF:

- fie că e vorba de moarte fizic constatată sau de data morții declarată judecătorește, încetarea capacității de folosință *marchează moartea civilă a persoanei fizice*. Din acel moment nu mai putem vorbi de aptitudinea de a fi titulară de drepturi și obligații;

- totodată se sting drepturile sale viagere (cum ar fi un uzufruct viager);

- se sting drepturile dobândite *intuitu personae* (cum ar fi dreptul la imagine);

- se deschide moștenirea după defunct. Data decesului este cea de la care se calculează termenul de deschidere a succesiunii.

ATENȚIE! A nu se confunda data morții cu data rămânerii definitive a hotărârii declarative a morții, sau cu data întocmirii actului de deces (declararea decesului se face în termen de 3 zile de la data încetării din viață a persoanei; în acest termen se cuprind atât ziua în care s-a